

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

30 04 20 20 р.

м. Київ

№ 584

Про унесення змін до Методичних
рекомендацій щодо розроблення
стандартів вищої освіти

На виконання вимог частини шостої статті 13 Закону України «Про вищу освіту», пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), пунктів 4.1 та 4.6 Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11 вересня 2015 року № 922 (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30 січня 2020 року № 110), та протоколу засідання сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України від 06 лютого 2020 р. № 7

НАКАЗУЮ:

1. Унести зміни до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2016 року № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти», виклавши їх в новій редакції, що додається.

2. Департаменту забезпечення документообігу, контролю та інформаційних технологій (Єрко І. А.) зробити відмітку у справі архіву.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Стадного Є. А.

Т. в. о. Міністра

Любомира МАНДЗІЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки
України

від 01.06.2017 р. № 600 (у редакції
наказу Міністерства освіти і науки
України від 3004 2020 р. № 584)

СХВАЛЕНО

сектором вищої освіти

Науково-методичної ради

Міністерства освіти і науки України
протокол від 06.02.2020 р. № 7

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо розроблення стандартів вищої освіти

ЗМІСТ

Вступ – с. 1

Основні терміни та їх визначення (тезаурус) – с. 3

Структура Стандарту вищої освіти – с. 6

Рекомендації щодо розроблення змісту Стандарту – с. 8

Перелік рекомендованих джерел – с. 19

ВСТУП

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються:

для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності;
відповідно до Національної рамки кваліфікацій (НРК).

Стандарти вищої освіти використовуються для:

розроблення та вдосконалення освітніх програм закладами вищої освіти і науковими установами;

визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ) під час інституційної акредитації та акредитації освітніх програм;

оцінювання результатів навчання за відповідними спеціальностями.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;

- 2) вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, та результатів їх навчання;
- 3) перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- 4) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 5) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 6) вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії);
- 7) вимоги професійних стандартів (за їх наявності).

Стандарти вищої освіти спеціальностей, необхідних для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, можуть містити додаткові вимоги до правил прийому, структури освітньої програми, змісту освіти, організації освітнього процесу та атестації випускників. Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти для відповідних освітніх програм формується у термінах програмних результатів навчання.

Заклад вищої освіти або наукова установа може самостійно запроваджувати спеціалізації, що зазначаються при присудженні освітньої кваліфікації особам, які успішно закінчили навчання за відповідними освітніми програмами.

Стандарти вищої освіти не встановлюють рекомендованих (примірних тощо) переліків можливих спеціалізацій, окрім випадків, передбачених законодавством. Стандарти встановлюють вимоги, що є спільними для всіх спеціалізацій в межах відповідної спеціальності. Заклади вищої освіти при розробленні освітніх програм можуть встановлювати додаткові вимоги до компетентностей, результатів навчання та форм атестації, які відображають потреби конкретних спеціалізацій. Заклади вищої освіти мають право використовувати власні формулювання спеціальних (фахових) компетентностей і результатів навчання, забезпечуючи при цьому, щоб сукупність вимог освітньої програми повністю охоплювала всі вимоги стандарту.

Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Стандарти базуються на компетентнісному підході та поділяють філософію (принципи і цінності) Європейського простору вищої освіти, визначену в комюніке Болонського процесу (Додаток) та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING).

Відповідно до вимог абзацу першого частини шостої статті 13 Закону України «Про вищу освіту» Науково-методична рада (НМР) Міністерства освіти і науки України (МОН) за участю Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) розробляє методологію, методичні рекомендації щодо

розроблення стандартів вищої освіти, а науково-методичні комісії (НМК) здійснюють розроблення цих стандартів.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ (ТЕЗАУРУС)

Атестація – це встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої (наукової, освітньо-творчої) програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей.

Дескриптори Національної рамки кваліфікацій

- **відповідальність і автономія** - здатність особи застосовувати знання та навички самостійно та відповідально;

- **знання** – осмислена та засвоєна суб'єктом інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні);

- **комунікація** – взаємодія осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;

- **уміння / навички** – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння / навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів).

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС.

Кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання).

Кваліфікації за обсягом класифікуються на повні та часткові, за змістом - на освітні та професійні.

Кваліфікація вважається повною в разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Кваліфікація вважається частковою в разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Кваліфікація вищої освіти – це офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту;

Кваліфікація професійна – це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності (зокрема, закладом вищої освіти), іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Кваліфікаційна робота — це форма атестації, що може передбачатись на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам освітньої програми, стандартів вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій. Форми кваліфікаційної роботи включають (не обмежуючись зазначеним): дипломну роботу, дисертаційне дослідження, публічну демонстрацію, сукупність наукових статей, комбінацію різних форм вище зазначеного тощо.

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей (результатів навчання), які є характерними для кваліфікацій відповідного рівня.

Компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.

- **Інтегральна компетентність** – узагальнений опис кваліфікації, що виражає її основні компетентнісні характеристики щодо професійної діяльності та/або навчання.

- **Загальні компетентності** – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку.

- **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності** – компетентності, актуальні для конкретної предметної області, які є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю на певному рівні НРК.

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС.

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації.

Професія, для якої запроваджене додаткове регулювання – вид професійної діяльності, доступ до якого, крім наявності освіти відповідного рівня та спеціальності, визначається законом або міжнародним договором.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів.

Спеціалізація – складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає одну або декілька профільних спеціалізованих освітніх програм вищої або післядипломної освіти.

Спеціальність – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти предметна область освіти і науки, яка об'єднує споріднені освітні програми, що передбачають спільні вимоги до компетентностей і результатів навчання випускників.

Якість вищої освіти – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

СТРУКТУРА СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Титульний аркуш

I Преамбула

II Загальна характеристика

- Рівень вищої освіти
- Ступінь вищої освіти
- Назва галузі знань
- Назва спеціальності
- Форми навчання
- Освітня (і) кваліфікація(ї)
- Професійна(і) кваліфікація(ї) (для спеціальностей, в межах яких передбачено створення освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання)
- Кваліфікація в дипломі
- Додаткові вимоги до правил прийому (для спеціальностей, в межах яких передбачено створення освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання – *за необхідності*)
- Опис предметної області
- Академічні права випускників
- Працевлаштування випускників (для спеціальностей, в межах яких передбачено створення освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання)

III Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за освітніми програмами відповідної спеціальності, та їх результатів навчання

IV Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти

V Перелік обов'язкових компетентностей випускника

- Інтегральна компетентність
- Загальні компетентності
- Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

VI Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

VII Форми атестації здобувачів вищої освіти

- Форми атестації
- Вимоги до кваліфікаційної роботи (за наявності)
- Вимоги до єдиного державного атестаційного іспиту (екзамену) (за наявності)

VIII Вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії)

IX Вимоги професійних стандартів за їх наявності

- Повна назва та реквізити Професійного(их) стандарту(ів)
- Особливості Стандарту вищої освіти, пов'язані з наявністю Професійного стандарту

X Додаткові вимоги до організації освітнього процесу для освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання (за необхідності)

XI Додаткові вимоги до структури освітніх програм, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій з професій, для яких запроваджене додаткове регулювання (за необхідності)

XII Перелік нормативних документів, на яких базується Стандарт вищої освіти

Пояснювальна записка до Стандарту вищої освіти (не є складовою Стандарту)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ЗМІСТУ СТАНДАРТУ

Титульний аркуш

На титульному аркуші Стандарту вищої освіти вказуються назва рівня та ступеня вищої освіти, що присуджується; шифр та назва галузі знань, код і найменування спеціальності; назва кваліфікації; затвердження Міністром освіти і науки України та погодження головою Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; вихідні дані.

Форма Титульного аркуша

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства

освіти і науки України

від «___» ___ 20__ р. № ___

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ _____
(назва рівня вищої освіти)

СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ _____
(назва ступеня вищої освіти)

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ _____
(шифр та назва галузі знань)

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ _____
(код та найменування спеціальності)

Видання офіційне

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київ
20__

I Преамбула

У розділі:

- зазначається назва Стандарту вищої освіти, назва, дата та номер наказу, яким Стандарт затверджено та введено в дію;
- вказуються прізвища, імена, по батькові, наукові ступені та вчені звання членів науково-методичної підкомісії та інших додатково залучених розробників Стандарту, посади і назви організацій, де вони працюють;
- наводяться дані про розгляд та схвалення Стандарту НМК та сектором вищої освіти НМР, зазначається інформація про врахування пропозицій галузевих державних органів, галузевих об'єднань організацій роботодавців та осіб, які здійснювали фахову та методичну експертизу;
- зазначається дата та номер рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яким погоджено Стандарт вищої освіти, за наявності.

У разі необхідності у розділі можуть бути наведені додаткові відомості (перевидання, внесення змін і доповнень тощо).

II Загальна характеристика

Рівень вищої освіти	Рівень вищої освіти визначається згідно зі статтею 5 Закону України «Про вищу освіту» в такій формі (одне з наведеного): початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти перший (бакалаврський) рівень другий (магістерський) рівень третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень
Ступінь вищої освіти	Ступінь вищої освіти визначається згідно зі статтею 5 Закону України «Про вищу освіту» в такій формі (одне з наведеного): - молодший бакалавр - бакалавр - магістр - доктор філософії / доктор мистецтва
Галузь знань	Зазначаються шифр та назва галузі знань згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 266).
Спеціальність	Зазначаються код та найменування спеціальності згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 266).
Форм навчання	Зазначаються форми навчання відповідно до Закону України «Про вищу освіту»
Освітня кваліфікація	Освітня кваліфікація визначається згідно зі статтею 7 Закону України «Про вищу освіту» і складається з інформації про: здобутий особою ступінь вищої освіти, спеціальність

	<p>(спеціальності, галузь знань – для міждисциплінарних освітніх програм) та спеціалізацію (якщо освітня програма визначає спеціалізацію).</p> <p>Заклад вищої освіти може самостійно визначати (або не визначати) в межах освітньої програми єдину спеціалізацію, що зазначається (за її наявності) при присудженні освітньої кваліфікації особам, які успішно закінчили навчання за відповідною освітньою програмою.</p> <p>Стандарт вищої освіти може містити перелік спеціалізацій, якщо такі спеціалізації передбачені іншими нормативно-правовими актами. Наявність такого переліку не позбавляє заклади вищої освіти права запроваджувати інші спеціалізації.</p>
Професійна(і) кваліфікація(ї)	<p>Як правило, у Стандарті вищої освіти професійна кваліфікація не зазначається. Її потрібно вказувати лише у випадках, коли законодавством та/або згідно із зобов'язаннями України за міжнародними угодами встановлена обов'язковість присвоєння освітньої кваліфікації для здобуття певної професійної кваліфікації. У всіх інших випадках Стандарт вищої освіти не є підставою для присвоєння професійної кваліфікації і не надає відповідних прав закладу вищої освіти.</p> <p>У разі зазначення професійної кваліфікації у Стандарті вищої освіти подається стислий опис умов і порядку її присвоєння з посиланням на відповідний професійний стандарт, орган, що його затвердив, та/або на відповідне законодавство, міжнародні угоди.</p>
Кваліфікація в дипломі	<p>Формулювання кваліфікації у дипломі має відповідати частинам 3, 4 статті 7 Закону України «Про вищу освіту» та законодавству щодо затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) та додатків до них.</p> <p>Додаткові вимоги, зазначені у Стандарті, не можуть суперечити вимогам, визначеним законодавством.</p> <p>Запис кваліфікації молодшого бакалавра, бакалавра, магістра складається з інформації про:</p> <ul style="list-style-type: none"> ступінь вищої освіти; спеціальність (спеціальності, галузь знань – для міждисциплінарних освітніх програм); спеціалізацію (за наявності); професійну кваліфікацію (у разі її присвоєння). <p>Запис кваліфікації доктора філософії (доктора мистецтв) складається з інформації про:</p> <ul style="list-style-type: none"> науковий ступінь (ступінь доктора мистецтв); галузь знань, спеціальність, з якої здобуто відповідний ступінь (спеціальності, галузь знань – для міждисциплінарних робіт) <p>У назві кваліфікації доктора мистецтва може зазначатися назва спеціалізації.</p>
Додаткові	Додаткові вимоги до правил прийому на освітні програми з

вимоги до правил прийому	<p>підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, визначаються, якщо це передбачено іншими нормативно-правовими документами або міжнародними договорами України.</p> <p>Такі вимоги можуть включати проведення Єдиного фахового вступного випробування, вимоги до програм фахових вступних випробувань для осіб, що вступають на навчання за відповідними освітніми програмами на основі раніше здобутого ступеня вищої освіти, обмеження за станом здоров'я вступників тощо.</p>
Опис предметної області	<p>Згідно з п. 15 Керівництва до МСКО-Г 2013 визначаються:</p> <ul style="list-style-type: none"> - об'єкт(и) вивчення та/або діяльності (процеси, явища тощо або проблеми, які вивчаються); - цілі навчання для здобувача вищої освіти (очікуване застосування набутих компетентностей); - теоретичний зміст предметної області (основні поняття, концепції, принципи, специфічні для цієї предметної області); - методи, методики та технології, якими має оволодіти здобувач вищої освіти для застосовування на практиці; - інструменти та обладнання (об'єкти/предмети, пристрої та прилади), які випускник має бути здатний застосовувати і використовувати в професійній діяльності. <p>Обсяг опису предметної області не повинен перевищувати 150 слів.</p> <p>Зразок опису предметної області надано в Додатку Г.</p>
Академічні права випускників	<p>Описуються права випускників щодо здобуття вищої освіти на наступному рівні та/або у системі освіти дорослих.</p> <p>Не допускається обмеження академічних прав випускників через зазначення у стандарті спеціальностей чи галузей знань для подальшого навчання на вищих рівнях.</p>
Працевлаштування випускників (обов'язково тільки для спеціальностей, в межах яких передбачено створення освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання)	<p>Зазначаються професії (професійні назви робіт), для яких запроваджене додаткове регулювання (згідно з Національним класифікатором України: Класифікатор професій (ДК 003:2010) та International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08)), на фахову підготовку з яких можуть бути спрямовані освітні програми за спеціальністю. За необхідності зазначається порядок доступу до професії.</p> <p>Для інших спеціальностей зазначається область професійної діяльності, де може працювати випускник освітніх програм за спеціальністю, при цьому невичерпний перелік професій (професійних назв робіт) може зазначатися в Пояснювальній записці.</p>

III Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за освітніми програмами відповідної спеціальності, та їх результатів навчання

Вимоги до рівня освіти осіб, що можуть розпочати навчання за освітніми програмами певного рівня вищої освіти визначаються Законом України «Про вищу освіту», а саме:

для здобуття освітнього рівня «молодший бакалавр» можуть вступати особи, які здобули повну загальну середню освіту або фахову передвищу освіту;

для здобуття освітнього рівня «бакалавр» можуть вступати особи, що здобули повну загальну середню освіту або освітній рівень «молодший бакалавр»;

для здобуття освітнього рівня «магістр» можуть вступати особи, що здобули освітній рівень «бакалавр»; у визначених законодавством випадках особи з повною загальною середньою освітою можуть вступати на інтегровані програми, що передбачають здобуття освітнього рівня «магістр»;

для здобуття освітньо-наукового рівня «доктор філософії» (освітньо-творчого рівня «доктор мистецтв») можуть вступати особи, що здобули освітній рівень «магістр».

Вимоги до результатів навчання осіб, що можуть розпочати навчання за освітніми програмами певної спеціальності з підготовки молодших бакалаврів, бакалаврів, а також магістрів з визначених законодавством спеціальностей, можуть передбачати обов'язковість подання вступниками сертифікатів Зовнішнього незалежного оцінювання з певних предметів.

Вимоги до результатів навчання осіб, що можуть розпочати навчання за освітніми програмами підготовки магістрів, докторів філософії, докторів мистецтв можуть передбачати вимоги до програм вступних випробувань для осіб, що здобули попередній рівень вищої освіти за іншими спеціальностями. Ці вимоги можуть формуватися на основі скороченого та/або узагальненого переліку вимог до результатів навчання стандарту вищої освіти з відповідної спеціальності для попереднього рівня вищої освіти.

Для вступу на освітні програми з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, стандарт може передбачати розширений перелік вимог до результатів навчання, якщо це передбачено іншими нормативно-правовими актами або міжнародними договорами України.

IV Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти

Визначається (однозначно) обсяг освітньої програми у кредитах ЄКТС.

Загальні вимоги до обсягу освітньої програми:

Обсяг освітньої програми молодшого бакалавра на основі повної загальної середньої освіти становить 120 кредитів ЄКТС.

Для освітніх програм за спеціальністю: мінімум 65% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених стандартом вищої освіти.

Для освітніх програм за групою спеціальностей: 75% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення тих результатів навчання за кожною спеціальністю з цієї групи, що визначені стандартами вищої освіти за цими спеціальностями для такого типу програм.

Для освітніх програм за галуззю знань: 75% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за галуззю знань, визначених стандартами вищої освіти за спеціальностями цієї галузі знань для такого типу програм.

Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, отримані за попередньою освітньою програмою фахової передвищої освіти, в обсязі не більше, ніж визначено Стандартом. Максимальний обсяг кредитів ЄКТС, що може бути перезарахований, встановлюється Стандартом вищої освіти і не може перевищувати 60 кредитів ЄКТС.

Обсяг освітньої програми бакалавра:

- на основі повної загальної середньої освіти становить 240 кредитів ЄКТС (для окремих спеціальностей, наприклад, медсестринство, становить від 180 кредитів ЄКТС),

Мінімум 50% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених стандартом вищої освіти.

Стандартом встановлюється мінімальний обсяг кредитів ЄКТС, призначених для практики.

Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, отримані за попередньою освітньою програмою підготовки молодшого бакалавра, бакалавра або магістра. Максимальний обсяг кредитів ЄКТС, що може бути перезарахований, встановлюється Стандартом вищої освіти і не може перевищувати 120 кредитів ЄКТС.

Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, отримані за попередньою освітньою програмою фахової передвищої освіти, в обсязі не більше, ніж визначено Стандартом. Максимальний обсяг кредитів ЄКТС, що може бути перезарахований, встановлюється Стандартом вищої освіти і не може перевищувати 60 кредитів ЄКТС.

Обсяг освітньої програми підготовки магістра:

- для освітньо-професійної програми становить 90-120 кредитів ЄКТС,
- для освітньо-наукової програми становить 120 кредитів ЄКТС, з них обсяг дослідницької (наукової) компоненти обов'язково складає не менше 30%,
- на основі повної загальної середньої освіти для спеціальностей медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямувань становить 300-360 кредитів ЄКТС.

Мінімум 35% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення результатів навчання за спеціальністю, визначених Стандартом вищої освіти (мінімум 50% – для спеціальностей медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямувань).

Для освітньо-наукових програм Стандартом встановлюється мінімальний обсяг кредитів ЄКТС, призначених для науково-дослідницької практики.

Для освітньо-професійних програм Стандартом встановлюється мінімальний обсяг кредитів ЄКТС, призначених для практики.

Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, отримані за попередньою освітньою програмою підготовки магістра (спеціаліста) за іншою спеціальністю. Максимальний обсяг кредитів ЄКТС, що може бути перезарахований, встановлюється Стандартом вищої освіти і не може перевищувати 25 % від загального обсягу освітньої програми.

Обсяг освітньої програми підготовки доктора філософії/доктора мистецтва:

- обсяг освітньої складової освітньо-наукової/освітньо-творчої програми становить 30-60 кредитів ЄКТС.

- наукова складова освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії передбачає проведення власного наукового дослідження та публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації або опублікованої монографії, або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, відповідно до законодавства і не регулюється цим Стандартом.

- творча складова освітньо-творчої програми підготовки доктора мистецтв передбачає реалізацію та публічний захист творчого мистецького проекту відповідно до законодавства і не регулюється цим Стандартом.

Не допускається включення до Стандарту «паспортів наукових спеціальностей».

IV Перелік обов'язкових компетентностей випускника

<p>Інтегральна компетентність</p>	<p>За основу, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», беруться такі формулювання інтегральної компетентності:</p> <p>Молодший бакалавр: Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності.</p> <p>Бакалавр: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у певній галузі професійної діяльності.</p> <p>Магістр: Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.</p> <p>Доктор філософії: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у певній галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.</p> <p>Доктор мистецтв: Здатність розв'язувати комплексні проблеми в певній галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію мистецької та мистецько-педагогічної діяльності, здійснювати самостійний творчий мистецький проект, продукувати нові ідеї і розв'язувати теоретичні та практичні проблеми у творчій мистецькій сфері.</p>
--	--

	<p>При формулюванні інтегральної компетентності в Стандарті вищої освіти треба конкретизувати, про яку саме галузь діяльності йдеться.</p>
<p>Загальні компетентності</p>	<p>Перелік загальних компетентностей корелюється з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК.</p> <p>Перелік загальних компетентностей має містити 3-10 компетентностей з врахуванням рівня освіти. Стандарти вищої освіти спеціальностей, необхідних для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, можуть містити додаткові вимоги до відповідних освітніх програм.</p> <p>Стандарт має передбачати встановлення додаткових обов'язкових компетентностей відповідно до вимог професійних стандартів для освітніх програм, що передбачають надання відповідної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання.</p> <p>Найбільш актуальні для спеціальності загальні компетентності для кожного рівня вищої освіти обираються з переліку Проекту ЄС TUNING:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. 3. Здатність планувати та управляти часом. 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. 6. Здатність спілкуватися іноземною мовою. 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. 8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. 11. Здатність бути критичним і самокритичним. 12. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. 13. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). 14. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. 15. Здатність приймати обґрунтовані рішення. 16. Здатність працювати в команді. 17. Здатність до міжособистісної взаємодії. 18. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. 19. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). 20. Цінування та повага різноманітності та

	<p>мультикультурності.</p> <ol style="list-style-type: none"> 21. Здатність працювати в міжнародному контексті. 22. Здатність працювати автономно. 23. Здатність розробляти проекти та управляти ними. 24. Здатність здійснювати безпечну діяльність. 25. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість. 26. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). 27. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. 28. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. 29. Прагнення до збереження навколишнього середовища. 30. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. 31. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем. <p>Названий перелік є відкритим. Сектор вищої освіти НМР може його доповнювати іншими компетентностями, що узгоджуються з НРК, за пропозиціями НМК.</p> <p>Для освітнього рівня бакалавра перелік загальних компетентностей обов'язково включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; - здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. <p>Для освітнього рівня доктора філософії/доктора мистецтв перелік загальних компетентностей повинен передбачати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування системного наукового/мистецького світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.
<p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</p>	<p>Перелік рекомендованих спеціальних (фахових, предметних) компетентностей корелює з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК.</p> <p>Орієнтовна кількість спеціальних компетентностей, як правило, не перевищує 5-20 компетентностей з урахуванням рівня вищої освіти. Стандарти вищої освіти спеціальностей, необхідних для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, можуть містити додаткові вимоги до відповідних освітніх програм.</p> <p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності варто</p>

формулювати як здатності випускника розв'язувати певні проблеми та задачі, отримувати певні результати, застосовувати у професійній діяльності певні теорії, інструменти та методи тощо.

Рекомендованим є вибір спеціальних (фахових, предметних) компетентностей з переліків Проекту ЄС TUNING (які, проте, не є вичерпними).

Стандарт визначає вимоги лише до спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, які є спільними для всіх можливих освітніх програм в межах спеціальності. Заклад вищої освіти у своїй освітній програмі має право:

формулювати описи додаткових до Стандарту спеціальних (фахових, предметних) компетентностей;

формулювати узагальнені описи спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що охоплюють відповідний перелік компетентностей Стандарту;

формулювати інший перелік спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, описи яких у сукупності охоплюють всі вимоги Стандарту.

деталізувати описи спеціальних (фахових, предметних) компетентностей Стандарту відповідно до спеціалізації.

Стандарт має передбачати встановлення додаткових обов'язкових компетентностей відповідно до вимог професійних стандартів для освітніх програм, що передбачають надання відповідної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання.

Для освітнього рівня магістра слід відобразити відмінність вимог до компетентностей для освітньо-професійних та освітньо-наукових програм, зокрема надати відповідні додаткові переліки для освітньо-наукових програм.

Для освітнього рівня доктора філософії/доктора мистецтв заплановані стандартом спеціальні (фахові, предметні) компетентності мають забезпечувати здатність до продукування нових ідей і розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, а також до застосування сучасних методологій, методів та інструментів педагогічної та наукової (творчої) діяльності за фахом.

Для спеціальностей у галузях знань 03 «Гуманітарні науки» та 05 «Соціальні та поведінкові науки», 08 «Право», 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» перелік спеціальних (фахових, предметних) компетентностей обов'язково повинен визначати вимоги з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

З метою забезпечення кореляції визначених компетентностей (результатів навчання), зазначених у Стандарті, з вимогами НРК у процесі розроблення Стандарту використовується матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей та результатів навчання дескрипторам НРК, яка є інформаційним додатком до Стандарту (Таблиця 1 Пояснювальної записки).

Ця таблиця є інструментом НМК для розроблення компетентностей та результатів навчання. Необхідно звернути увагу на те, що компетентності випускника відображають погляд зовнішніх зацікавлених сторін: державних органів, підприємств, організацій роботодавців, професійних асоціацій, випускників тощо на освітню та/або професійну підготовку і мають максимізувати здатність випускника до успішного професійного розвитку та працевлаштування.

VI Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання

Передбачені Стандартом результати навчання визначають нормативний зміст підготовки у межах спеціальності.

Загальна кількість вимог становить 10-25 результатів навчання, які корелюються з визначеним вище переліком загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей.

Стандарт визначає вимоги лише до результатів навчання, які є спільними для всіх можливих освітніх програм в межах спеціальності. Заклад вищої освіти у своїй освітній програмі має право:

формулювати описи додаткових до Стандарту результатів навчання;

формулювати узагальнені описи результатів навчання, що охоплюють відповідний перелік компетентностей Стандарту;

формулювати інший перелік результатів навчання, описи яких у сукупності охоплюють всі вимоги Стандарту.

деталізувати описи результатів навчання Стандарту відповідно до спеціалізації.

Для освітнього рівня магістра слід відобразити відмінність переліків вимог до результатів навчання для освітньо-професійних та освітньо-наукових програм, зокрема надати відповідні додаткові переліки вимог для освітньо-наукових програм.

Стандарт може передбачати встановлення додаткових обов'язкових результатів навчання для освітніх програм, що передбачають надання певної професійної кваліфікації та/або спрямовані на підготовку фахівців для професій, для яких запроваджено додаткове регулювання. Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти для відповідних освітніх програм формується у термінах програмних результатів навчання, які мають враховувати вимоги законів чи міжнародних договорів України, на підставі яких запроваджується відповідне регулювання. Кількість вимог у цьому випадку може бути збільшена.

Для освітнього рівня доктора філософії/доктора мистецтв перелік результатів навчання повинен передбачати:

- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, пошуку та

критичного аналізу інформації, концептуалізацію та реалізацію наукових / мистецьких проектів, управління науковими/творчими проектами, складення пропозицій щодо фінансування досліджень та/або проектів, реєстрації прав інтелектуальної власності;

- опанування іноземної мови на рівні достатньому для представлення та обговорення результатів своєї наукової (творчої) діяльності іноземною мовою (англійською або іншою, відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних професійних, наукових та навчальних публікацій з відповідної тематики.

Результати навчання мають відповідати таким критеріям:

- бути чіткими і однозначними, чітко окреслювати зміст вимог до випускника відповідної спеціальності на відповідному рівні вищої освіти;
- бути діагностичними (тобто результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їх досягнення чи недосягнення);
- бути вимірюваними (має існувати спосіб та шкала для вимірювання досягнення результату прямими або непрямими методами, рівнів досягнення складних результатів);
- бути сформульованими відповідно до правил (подано далі).

Правила визначення та формулювання результатів навчання

При формулюванні результатів навчання рекомендується:

1. Визначити якій сфері та якому ієрархічному рівню має відповідати результат навчання.
2. Визначити дієслово відповідного рівня.
3. Вказати предмет вивчення або предмет дії (іменник, що вживається за дієсловом).
4. За необхідності навести умови/обмеження, за яких необхідно демонструвати результат навчання.

З метою співвіднесення визначених результатів навчання та компетентностей, зазначених у Стандарті у процесі розроблення Стандарту використовується матриця відповідності визначених Стандартом результатів навчання та компетентностей (Таблиця 2 Пояснювальної записки стандарту).

Для забезпечення системності та ідентичності під час опису результатів навчання рекомендовано використовувати одну із визнаних класифікацій, зокрема за авторством Б.Блума (див. додаток до Методичних рекомендацій).

VII Форми атестації здобувачів вищої освіти

Форми атестації здобувачів вищої освіти	Визначаються форми атестації здобувачів вищої освіти за конкретною спеціальністю. Атестація здійснюється за такими формами (перелік є відкритим і може доповнюватися НМК при розробленні стандартів):
--	--

	<p>- публічного захисту (демонстрації) кваліфікаційної роботи;</p> <p>- атестаційного іспиту (іспитів);</p> <p>- єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) за спеціальністю (якщо це передбачено рішенням Кабінету Міністрів України).</p> <p>Необхідно обрати одну (як виключення – дві) обов'язкові форми атестації. При цьому заклади вищої освіти мають право встановлювати додаткові форми атестації.</p> <p>Відмінність навчальних цілей за освітньо-професійними та освітньо-науковими програмами освітнього рівня магістра може бути підставою для визначення різних форм атестації осіб, які навчаються за такими програмами.</p>
Вимоги до кваліфікаційної роботи (за наявності)	<p>Не допускається регламентувати обсяг (кількість сторінок або знаків) та структуру роботи.</p> <p>Зазначаються специфічні особливості перевірки на наявність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших видів академічної недоброчесності.</p> <p>Узагальнені вимоги до кваліфікаційної роботи слід формулювати на основі визначеної Стандартом інтегральної компетентності.</p> <p>Кваліфікаційна робота має бути оприлюднена на офіційному сайті закладу вищої освіти або його підрозділу, або у репозитарії закладу вищої освіти.</p> <p>Оприлюднення кваліфікаційних робіт, що містять інформацію з обмеженим доступом, слід здійснювати відповідно до вимог законодавства.</p>
Вимоги до атестаційного/єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) (за наявності)	<p>Атестаційний іспит (іспити) має бути спрямований на перевірку досягнення результатів навчання, визначених Стандартом та освітньою програмою.</p> <p>Указуються, за наявності, вимоги щодо структури та/або особливих умов проведення атестаційного іспиту (іспитів).</p> <p>Вимоги до єдиного державного кваліфікаційного іспиту (іспитів) встановлюються законодавством.</p>
Вимоги до публічного захисту (демонстрації) (за наявності)	<p>Указуються, за наявності, вимоги щодо процедури та/або особливих умов проведення публічного захисту (демонстрації).</p>

При визначенні вимог Стандарту щодо атестації здобувачів вищої освіти не слід запроваджувати вимоги, що обмежують академічну автономію закладів вищої освіти та наукових установ (посилання на навчальні дисципліни або цикли навчальних дисциплін, деталізація процедур тощо). Вимоги до кваліфікаційної

роботи не можуть визначати перелік та зміст регуляторних документів закладів вищої освіти та наукових установ, терміни подання та оприлюднення тощо.

VIII Вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії)

Стандарти вищої освіти для початкового (для освітніх програм підготовки за галуззю знань або групою спеціальностей), другого і третього рівнів вищої освіти (для міждисциплінарних освітньо-наукових програм) можуть додатково визначати мінімальні вимоги до компетентностей і результатів навчання, виконання яких є необхідним для зазначення відповідних спеціальностей / галузі знань в освітній кваліфікації для таких програм.

НМК можуть визначати спільні переліки компетентностей і результатів навчання в межах галузі знань, що зазначаються в усіх стандартах вищої освіти за спеціальностями цієї галузі.

IX Вимоги професійних стандартів (за їх наявності)

Зазначається інформація про наявні професійні стандарти (національних та міжнародних організацій) (назва документа, реквізити та (або) посилання), які враховані у Стандарті вищої освіти та (або) є важливими для урахування при побудові та реалізації освітньої програми. Надання цієї інформації обов'язкове у випадку зазначення в Стандарті професійної кваліфікації, яка присвоюється випускникам.

Повна назва Професійного стандарту, його реквізити та (або) посилання на документ	
Особливості Стандарту вищої освіти, пов'язані з наявністю певного Професійного стандарту	

X Додаткові вимоги до організації освітнього процесу для освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання (за необхідності)

Стандарт може визначати додаткові вимоги стосовно форм навчання, матеріально-технічного та кадрового забезпечення освітнього процесу для освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, якщо це передбачено іншими нормативно-правовими актами або міжнародними договорами України.

XI Додаткові вимоги до структури освітніх програм, необхідних для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання (за необхідності)

Стандарт може визначати вимоги до структури освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання, якщо це передбачено іншими нормативно-правовими актами або міжнародними договорами України

XII Перелік нормативних документів, на яких базується Стандарт вищої освіти

Зазначаються національні нормативно-правові акти та міжнародні документи, що регулюють відповідну галузь знань і спеціальність.

Пояснювальна записка

Пояснювальна записка містить інформацію та рекомендації, які розробники стандарту вважають за необхідне довести до уваги користувачів Стандарту, але які не визначені як обов'язкові до виконання. Пояснювальна записка складається у довільній формі і схвалюється відповідною Науково-методичною комісією. Вона не потребує подальшого погодження та/або затвердження.

У Пояснювальній записці може зазначатися перелік професій, професійних назв робіт для спеціальностей (згідно з International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08) та Національним класифікатором України: Класифікатор професій (ДК 003:2010)):

Молодший бакалавр – Розділ 3. Фахівці.

Бакалавр – Розділ 3. Фахівці; відповідний Клас Розділу 1. Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі).

Магістр – Розділ 2. Професіонали; відповідний Клас Розділу 1. Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі).

Доктор філософії – Розділ 2. Професіонали; Розділ 1. Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі).

Слід враховувати, що присвоєння професійних кваліфікацій регламентується відповідним нормативними актами (зокрема, відповідними професійними стандартами), а Стандарт вищої освіти не є підставою для присвоєння професійної кваліфікації і не надає відповідних прав закладу вищої освіти.

Обов'язковими складовими пояснювальної записки є матриці відповідності (Таблиці 1 і 2)

Таблиця 1

Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей / результатів навчання дескрипторам НРК (на прикладі бакалавра)

Класифікація компетентностей (результатів навчання) за НРК	Знання Зн1 Концептуальні наукові та практичні знання Зн2 Критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної діяльності та/або навчання	Уміння/Навички Ум1 Поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання	Комунікація К1 Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації К2 Збір, інтерпретація та застосування даних К3 спілкування з професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово	Відповідальність і автономія АВ1 Управління складною технічною або професійною діяльністю чи проєктами АВ2 Спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах АВ3 Формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти АВ4 організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп АВ5 Здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії
Загальні компетентності				
ЗК1	Зн1			
ЗК2		Ум1	К1	АВ3
ЗКп	Зн2		К2	АВ1
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК11			К2	АВ2
СК2		Ум1		

(на прикладі магістра)

Класифікація компетентностей (результатів навчання) за НРК	Знання	Уміння/Навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
	Зн1 Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень Зн2 Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Ум1 Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур Ум2 Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах Ум3 Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	K1 Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються K2 Використання іноземних мов у професійній діяльності	AB1 Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів AB2 Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів AB3 Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
Загальні компетентності				
ЗК1	Зн1			
ЗК2		Ум1		AB3
ЗК8			K1	
ЗК7			K2	
ЗК5	Зн2			AB1
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК11				AB2
СК2		Ум1		
СК15			K2	

(на прикладі доктора філософії/доктора мистецтв)

Класифікація компетентностей (результатів навчання) за НРК	Знання	Уміння/Навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
	Зн1 Концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності	Ум1 Спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики Ум2 Започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності Ум3 Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей	K1 Вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому K2 Використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях	AB1 Демонстрація значної авторитетності, інноваційності, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, послідовна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності AB2 Здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення
Загальні компетентності				
ЗК1	Зн1			
ЗК2		Ум1		AB3
ЗК8			K1	
ЗК5	Зн2			AB1
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК11				AB2
СК2		Ум1		
СК15			K2	

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

А. Офіційні документи:

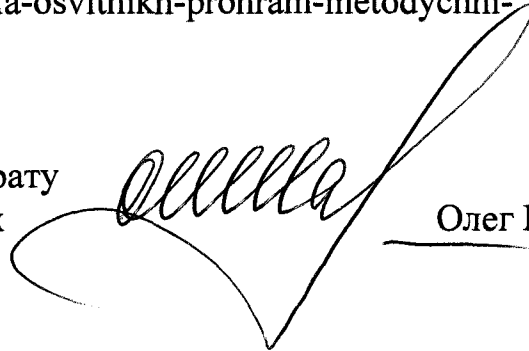
1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) – https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf
2. International Standard Classification of Education ISCED 2011 – <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>
3. International Standard Classification of Education: Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions – <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>
4. Manual to Accompany the International Standard Classification of Education 2011 - <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>
5. Закон України «Про вищу освіту» - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Закон України «Про освіту» - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Національний класифікатор України: Класифікатор професій ДК 003:2010. – <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>
8. Національна рамка кваліфікацій, 2011 – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
9. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти 2015 – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.

Б. Корисні посилання:

1. TUNING (для ознайомлення зі спеціальними (фаховими) та загальними компетентностями та прикладами стандартів – <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В.Г.Кременя.– К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014.– 100 с. – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseesu.html?download=83:hlosarii-terminiv-vyshchoi-osvity-2014-r-onovlene-vydannia-z-urakhuvanniam-polozhen-novoho-zakonu-ukrainy-pro-vyshchu-osvitu&start=80>
3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseesu.html?download=82:bolonskyi-protseesu-nova-paradyhma-vyshchoi-osvity-yu-rashkevych&start=80>
4. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseesu.html?download=88:rozvytok-systemy-zabezpechennia-iakosti-vyshchoi-osvity-ukrainy&start=80>

5. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с. – <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsesu.html?download=84:rozroblennia-osvitnikh-prohram-metodychni-rekomendatsii&start=80>

Генеральний директор директорату
вищої освіти та освіти дорослих

Олег ШАПОВ

ДОДАТОК ДО МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

А. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА Б.БЛУМОМ

Класифікації навчальних цілей є інструментом, що допомагає визначити та структурувати результати навчання. Нижче наведена класифікація, розроблена під керівництвом Б.Блума для когнітивної або пізнавальної сфери (B. S. Bloom, 1956, Anderson, 2001), ціннісної, афективної або емоційної сфери (W. Krathwohl, 1964) та психомоторної або маніпуляційної сфери (E. H. Simpson, 1966, R. H. Dave, 1967, S. R. Kibler, 1970, A. J. Harrow, 1972). Класифікація – ієрархія результатів навчання (навчальних цілей), сформульованих у діяльнісних термінах (дієсловах). Класифікація є загальноприйнятою в міжнародному освітньому середовищі.

Класифікація в когнітивній (пізнавальній) сфері

1. Запам'ятовування, знання (Remembering, Knowledge) – здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи цілісні теорії тощо)

2. Розуміння (Comprehension, Understanding) – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене. Це означає уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворити словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування (Applying) – здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях, наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач.

4. Аналіз (Analysing) – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез (Synthesis, Створення, Creating) – здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання (Evaluation, Evaluating) – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Знання	<i>називати, впорядковувати, збирати, визначати, описувати, знаходити, перевіряти, дублювати, помічати, складати список, повторювати, відтворювати, показувати, казати, установлювати зв'язок тощо.</i>
Розуміння	<i>класифікувати, асоціювати з, змінювати, з'ясовувати, перетворювати, будувати, описувати, обговорювати, виділяти, оцінювати, пояснювати, виражати, розширювати, ідентифікувати, ілюструвати, інтерпретувати, робити висновок, пояснювати різницю між, розпізнавати, передбачати, доповідати, вибирати, переглядати, перекладати, знаходити рішення тощо.</i>
Застосування знань	<i>застосовувати, змінювати, обчислювати, оцінювати, вибирати, демонструвати, розробляти, виявляти, завершувати, знаходити, ілюструвати, модифікувати, організовувати, передбачити, готувати, відносити до, планувати, вибирати, показувати,</i>

	<i>перетворювати, використовувати, окреслювати та інші.</i>
Аналіз	<i>упорядковувати, аналізувати, розділяти на складові, обчислювати, розділяти на категорії, порівнювати, класифікувати, поєднувати, протиставляти, критикувати, дискутувати, визначати, робити висновок, виводити, виділяти, розділяти, оцінювати, випробовувати, експериментувати, ілюструвати, досліджувати, співвідносити, тестувати тощо.</i>
Синтез	<i>аргументувати, упорядковувати, поєднувати, класифікувати, збирати, компілювати, проектувати, розробляти, пояснювати, встановлювати, формулювати, узагальнювати, інтегрувати, модифікувати, організовувати, планувати, пропонувати, реконструювати, установлювати зв'язок із, підсумовувати та інші.</i>
Оцінювання	<i>оцінювати, встановлювати, аргументувати, вибирати, поєднувати, порівнювати, робити висновок, співставляти, критикувати, захищати, пояснювати, рейтингувати, розсужувати, виміряти, передбачати, рекомендувати, співвідносити з, узагальнювати, ухвалювати тощо.</i>

Класифікація в емоційній (афективній) сфері

1. Сприйняття (Receiving). Характеризує бажання (направленість) студента отримувати необхідну інформацію (уважне вислуховування співрозмовника, чутливість до соціальних проблем тощо).

2. Реагування (Responding). Стосується активної участі студента в освітньому процесі (виявлення інтересу до предмету, бажання висловлюватися, робити презентацію, брати участь у дискусіях, бажання пояснювати та допомагати іншим).

3. Ціннісна орієнтація (Valuing). Коливається в діапазоні від звичайного визнання певних цінностей до активної їх підтримки. Приклади: віра в демократичні цінності, визнання ролі науки в повсякденному житті, турбота про здоров'я оточуючих, повага до індивідуального та культурного різноманіття.

4. Організація та концептуалізація (Organization and Conceptualization). Стосується процесів, з якими стикаються особи, коли треба поєднати різні цінності, вирішити конфлікти між ними, засвоїти певну систему цінностей. Приклади: особа визнає необхідність балансу між свободою та відповідальністю в демократичному суспільстві, визнає власну відповідальність за свої вчинки, сприймає стандарти професійної етики, адаптує свою поведінку до прийнятих системних цінностей.

5. Характеристика системи цінностей (Characterization by a Value or Value Set). На цьому рівні особа має сформовану систему цінностей, що визначає її відповідну послідовну та передбачувану поведінку. Приклади: самостійність і відповідальність у роботі, професійна повага до етичних принципів, демонстрація доброї професійної, соціальної та емоційної поведінки, здорового способу життя тощо.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Сприйняття	<i>запитувати, вибирати, описувати, слідувати, давати, тримати,</i>
------------	---

	<i>ідентифікувати, знаходити, називати, вказувати на, обирати, сидіти прямо, відповідати, використовувати, сприймати</i>
Реагування	<i>давати відповіді, пояснювати, розуміти пояснення, допомагати, задовольняти критерії, відповідати вимогам, обговорювати, дискутувати, вітати, сприяти, зараховувати до категорії, виконувати, тренуватися, представляти, читати, відтворювати, звітувати, повідомляти, обирати, розповідати, писати, намагатися, брати участь</i>
Ціннісна орієнтація	<i>завершувати, описувати, розрізняти, пояснювати, слідувати, формувати, ініціювати, запрошувати, приєднуватися, виправдовувати, доводити, пропонувати, читати, звітувати, повідомляти, ділитися, вивчати, працювати, співпрацювати</i>
Організація та концептуалізація	<i>дотримуватися, перетворювати, впорядковувати, поєднувати, порівнювати, завершувати, захищати, виправдовувати, пояснювати, узагальнювати, виявляти, інтегрувати, змінювати, пристосовувати, організовувати, готувати, співвідносити, створювати, синтезувати, інтегрувати</i>
Характеристика за системою цінностей	<i>діяти, розмежовувати, демонструвати, впливати, слухати, змінювати, виконувати, практикувати, пропонувати, кваліфікувати, ставити питання, переглядати, служити, вирішувати, розв'язувати, використовувати, перевіряти, кидати виклик, організовувати, осуджувати, поширювати</i>

Класифікація у психомоторній сфері

1. Імітація (Imitation). Споглядання за поведінкою іншої особи та її копіювання.

2. Відтворення маніпуляцій (Manipulation). Виконання певних дій за допомогою інструкцій та практичних навичок.

3. Досягнення точності (Develop Precision). Здатність виконувати завдання при невеликій кількості помилок і робити це точніше без наявності фахової допомоги. На цьому етапі навичка вважається засвоєною.

4. Поєднання (Articulation). Здатність координувати серію дій за допомогою поєднання двох або більше навичок для виконання нетипових операцій. Ці складові можуть модифікуватися, щоб відповідати певним вимогам або для розв'язку задачі.

5. Натуралізація (Naturalization). Демонстрація високого рівня виконання в природному стилі («не роздумуючи»). Навички при цьому поєднуються, упорядковуються та виконуються стабільно і легко, поєднується розуміння, здатність та майстерність. Коли студенти досягають цього рівня, вони здатні створювати свої власні варіанти виконання навички та вчити інших.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Імітація	<i>копіювати, наслідувати, повторювати, дотримуватися, спостерігати, ідентифікувати, впізнавати, імітувати, відтворювати, пробувати</i>
Маніпуляція	<i>відтворювати, будувати, виконувати, впроваджувати</i>
Досягнення	<i>демонструвати, завершувати, показувати, калібрувати,</i>

рівня точності	<i>контролювати, вдосконалювати, практикувати, відпрацьовувати</i>
Поєднання	<i>конструювати, вирішувати, координувати, комбінувати, інтегрувати, адаптувати, розробляти, формулювати, модифікувати, вдосконалювати, навчати</i>
Натуралізація	<i>проектувати, виокремлювати, управляти, винаходити, керувати проектом</i>

Б. КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА Б. БЛУМОМ, МОДИФІКОВАНА ШЕВЦОВИМ А. Г., КЛИМЧУКОМ В. О.

Класифікація в когнітивній (пізнавальній) сфері

1. Знання – здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо).

2. Розуміння – здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань.

3. Застосування – здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосовувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач).

4. Аналіз – здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних.

5. Синтез – здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю.

6. Оцінювання – здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі.

7. Створення (творчість) – здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Знання	<i>називати, впорядковувати, збирати, визначати, описати, знаходити, перевіряти, дублювати, помічати, складати список, повторювати, відтворювати, показувати, казати, установлювати зв'язок тощо.</i>
Розуміння	<i>класифікувати, асоціювати з, змінювати, з'ясовувати, перетворювати, будувати, описувати, обговорювати, виділяти, оцінювати, пояснювати, виражати, розширювати, ідентифікувати, ілюструвати, інтерпретувати, робити висновок, пояснювати різницю між, розпізнавати, передбачати, доповідати, вибирати, переглядати, перекладати, знаходити рішення тощо.</i>
Застосування	<i>застосовувати, змінювати, обчислювати, оцінювати, вибирати,</i>

знань	<i>демонструвати, розробляти, виявляти, завершувати, знаходити, ілюструвати, модифікувати, організовувати, передбачати, готувати, зараховувати до, планувати, вибирати, показувати, перетворювати, використовувати, окреслювати та інші.</i>
Аналіз	<i>упорядковувати, аналізувати, розділяти на складові, обчислювати, розділяти на категорії, порівнювати, класифікувати, поєднувати, протиставляти, критикувати, дискутувати, визначати, робити висновок, виводити, виділяти, розділяти, оцінювати, випробовувати, експериментувати, ілюструвати, досліджувати, співвідносити, тестувати тощо.</i>
Синтез	<i>аргументувати, упорядковувати, поєднувати, класифікувати, збирати, компіювати, проектувати, розробляти, пояснювати, встановлювати, формулювати, узагальнювати, інтегрувати, модифікувати, організовувати, планувати, пропонувати, реконструювати, установлювати зв'язок із, підсумовувати та інші.</i>
Оцінювання	<i>оцінювати, встановлювати, аргументувати, вибирати, поєднувати, порівнювати, робити висновок, критикувати, захищати, пояснювати, рейтингувати, розсуджувати, виміряти, передбачати, рекомендувати, співвідносити з, узагальнювати, ухвалювати тощо.</i>
Створення (творчість)	<i>генерувати, створювати, пропонувати, придумувати, розробляти, планувати, писати, будувати, складати, робити</i>

Класифікація у ціннісно-мотиваційній сфері

1. Навчальна спрямованість. Характеризує бажання (направленість) студента отримувати необхідну інформацію (уважне вислуховування співбесідника, чутливість до соціальних проблем тощо).

2. Соціальне реагування та комунікативність. Стосується активної участі студента в освітньому процесі (виявлення інтересу до предмету, бажання висловлюватися, робити презентацію, брати участь у дискусіях, бажання пояснювати та допомагати іншим), здатність емпатійно взаємодіяти, вміти вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися;

3. Ціннісна орієнтація. Коливається в діапазоні від звичайного визнання певних цінностей до активної їх підтримки. (Приклади: віра в демократичні цінності, визнання ролі науки в повсякденному житті, турбота про здоров'я оточуючих, повага до індивідуального та культурного різноманіття).

4. Ціннісна організація та концептуалізація. Стосується процесів, з якими стикаються особи, коли треба поєднати різні цінності, вирішити конфлікти між ними, засвоїти певну систему цінностей. Приклади: особа визнає необхідність балансу між свободою та відповідальністю в демократичному суспільстві, визнає власну відповідальність за свої вчинки, сприймає стандарти професійної етики, адаптує свою поведінку до прийнятих системних цінностей.

5. Ціннісна детермінація. На цьому рівні особа має сформовану систему цінностей, що визначає її відповідну послідовну та передбачувану поведінку. Приклади: самостійність і відповідальність у роботі, професійна повага до етичних

принципів, демонстрація доброї професійної, соціальної та емоційної поведінки, здорового способу життя тощо.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Навчальна спрямованість	<i>запитувати, вибирати, описувати, слідувати, давати, тримати, ідентифікувати, знаходити, називати, вказувати на, обирати, сидіти прямо, відповідати, використовувати, сприймати</i>
Соціальне реагування та комунікативність	<i>давати відповіді, пояснювати, розуміти пояснення, допомагати, задовольняти критерії, відповідати вимогам, обговорювати, дискутувати, вітати, сприяти, зараховувати до категорії, виконувати, тренуватися, представляти, читати, відтворювати, звітувати, повідомляти, обирати, розповідати, писати, намагатися, брати участь</i>
Ціннісна орієнтація	<i>завершувати, описувати, розрізняти, пояснювати, слідувати, формувати, ініціювати, запрошувати, приєднуватися, виправдовувати, доводити, пропонувати, читати, звітувати, повідомляти, ділитися, вивчати, працювати, співпрацювати</i>
Ціннісна організація та концептуалізація	<i>дотримуватися, перетворювати, впорядковувати, поєднувати, порівнювати, завершувати, захищати, виправдовувати, пояснювати, узагальнювати, виявляти, інтегрувати, змінювати, пристосовувати, організовувати, готувати, співвідносити, створювати, синтезувати, інтегрувати</i>
Ціннісна детермінація	<i>діяти, розмежовувати, демонструвати, впливати, слухати, змінювати, виконувати, практикувати, пропонувати, кваліфікувати, ставити питання, переглядати, служити, вирішувати, розв'язувати, використовувати, перевіряти, кидати виклик, організовувати, осуджувати, поширювати</i>

Класифікація у психомоторній (діяльнісній) сфері

1. Імітація. Споглядання за поведінкою іншої особи та її копіювання.
2. Відтворення маніпуляцій. Виконання певних дій за допомогою інструкцій та практичних навичок.
3. Досягнення точності. Здатність виконувати завдання при невеликій кількості помилок і робити це точніше без наявності фахової допомоги. На цьому етапі навичка вважається засвоєною.
4. Поєднання. Здатність координувати серію дій за допомогою поєднання двох або більше навичок для виконання нетипових операцій. Ці складові можуть модифікуватися, щоб відповідати певним вимогам або для розв'язку задачі.
5. Натуралізація. Демонстрація високого рівня виконання в природному стилі («не роздумуючи»). Навички при цьому поєднуються, упорядковуються та виконуються стабільно і легко, поєднується розуміння, здатність та майстерність. Коли студенти досягають цього рівня, вони здатні створювати свої власні варіанти виконання навички та вчити інших.

Для формулювання результатів навчання використовуються такі дієслова:

Імітація	<i>копіювати, наслідувати, повторювати, дотримуватися, спостерігати, ідентифікувати, впізнавати, імітувати, відтворювати, пробувати</i>
Маніпуляція	<i>відтворювати, будувати, виконувати, впроваджувати</i>
Досягнення рівня точності	<i>демонструвати, завершувати, показувати, калібрувати, контролювати, вдосконалювати, практикувати, відпрацьовувати</i>
Поєднання	<i>конструювати, вирішувати, координувати, комбінувати, інтегрувати, адаптувати, розробляти, формулювати, модифікувати, вдосконалювати, навчати</i>
Натуралізація	<i>проектувати, виокремлювати, управляти, винаходити, керувати проектом</i>

КОМЮНІКЕ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

1999 Bologna Declarati on	2001 Prague Communique	2003 Berlin Communiq ue	2005 Bergen Communiq ue	2007 London Communiq ue	2009 Leuven / Louvain-la- Neuve Communique	2012 Bucharest Communiq ue	2015 Yerevan Communiq ue	2018 Paris Communique
Mobility	Social dimension of mobility	Portability of loans and grants Improvement of mobility data	Attention to visa and work permits	Challenges of visa and work permits, pension systems and recognition	Benchmark of 20% by 2020 for student mobility	Explore ways to achieve automatic recognition of academic qualification	Implementation of key commitments	European student card / <i>Європейський студентський квиток</i>
Easily readable and comparable degrees	Fair recognition Development of recognized Joint degrees	Inclusion doctoral level at 3 rd cycle	QF-EAHE adopted National QFs launched	NQFs by 2010	NQFs by 2012	Roadmaps for countries without NQF	Implementation of key commitments	QF-EHEA 2018: short-cycle qualifications as a stand-alone qualification / <i>кваліфікації короткого циклу як окрема кваліфікація</i>
A system of credits (ECTS)	ECTS and Diploma Supplement (DS)	ECTS for credit accumulation		Coherent use of tools and recognition practices	Implementation of Bologna tools	Ensure that Bologna tools are based on learning outcomes	Adoption of ECTS Users Guide	DS 2018: digitalisation of the Diploma Supplement / <i>цифрування Додатку до диплома</i>
European cooperation in quality assurance (QA)	Cooperation between QA and recognition professionals	QA at institutional, national and European level	ESG for QA adopted	Creation of the European QA Register (EQAR)	Quality as an overarching focus for EHEA	Allow EQAR registered agencies to perform their activities across the EHEA	Adoption of revised ESG and European Approach to QA of joint programmes	Database of External Quality Assurance Results (DEQAR) / <i>База даних результатів зовнішнього забезпечення якості</i>
							Learning and Teaching: Relevance and Quality	Pedagogical training, continuous professional development of higher education teachers / <i>Педагогічна підготовка, безперервний професійний розвиток викладачів</i>

ЗРАЗОК ОПИСУ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ

ПРИКЛАД: 281 Публічне управління та адміністрування, бакалавр

Опис предметної області	<p><i>Об'єкти вивчення та/або діяльності:</i> сфера публічного управління та адміністрування.</p> <p><i>Цілі навчання:</i> набуття здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання.</p> <p><i>Теоретичний зміст предметної області:</i> наукові концепції (теорії) публічного управління та адміністрування, управління на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, адміністрування у всіх сферах діяльності.</p> <p><i>Методи, методика та технології</i> наукового пізнання, управління та прийняття рішень, аналітичної обробки інформації, організаційно-технологічного та правового забезпечення, електронного урядування.</p> <p><i>Інструменти та обладнання:</i> інформаційно-аналітичні інструменти, системи підтримки прийняття управлінських рішень, спеціалізоване програмне забезпечення</p>
--------------------------------	--

ПРИКЛАД: 051 Економіка, бакалавр

Опис предметної області	<p><i>Об'єкт вивчення та/або діяльності:</i> закономірності функціонування та розвитку соціально-економічних систем, соціально-економічних процесів, їх моделювання, прогнозування та регулювання, мотивація і поведінка економічних суб'єктів.</p> <p><i>Цілі навчання:</i> оволодіння сучасним економічним мисленням, набуття здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми економічної сфери.</p> <p><i>Теоретичний зміст предметної області:</i> поняття, категорії, концепції, принципи економічних наук.</p> <p><i>Методи, методика та технології:</i> загальнонаукові методи пізнання та дослідницької діяльності, математичні та статистичні методи економічного аналізу, економіко-математичне моделювання, інформаційно-комунікаційні технології досліджень, розповсюдження, презентацій результатів досліджень.</p> <p><i>Інструментарій та обладнання:</i> сучасне інформаційно-комунікаційне обладнання, інформаційні системи та програмні продукти, що застосовуються у професійній діяльності.</p>
--------------------------------	--